

втручання є загрозою розвитку демократії, тому варто деталізувати та унормувати ці явища.

Джерела та література:

1. Бур'ян М. Меір (Меєрсон) Голда. *Енциклопедія історії України* : у 10 т. / редкол. В. А.Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НПН України. Т. 6. К.: Наук. думка, 2009. 784 с.
2. Демократичний цивільний контроль у світі. *Проектний Офіс Реформ Міністерства оборони України*. URL: civilian.defense-reforms.in.ua.
3. Коміренко І. Д. Арабо-ізраїльська війна 1973. *Українська дипломатична енциклопедія* : у 2-х т. / Редкол. Л. В. Губерський (голова) та ін. К. : Знання України, 2004. Т. 1. 760 с.
4. Национальная безопасность и демократия в Израиле. Хрестоматия. Том I. Армия и политика в еврейском государстве / Под ред. Бениамина Нойбергера, Илана Бен-Ами и Алека Д. Эпштейна. Открытый Университет Израиля, Иерусалим, 2007. 368 с.
5. Yariv A. Military Organization and Policy-Making in Israel. R.J. Art, V. Davis and S. Huntington (eds.) *Reorganizing America's Defense*. Washington : Pergamon-Brassey's, 1985.
6. Groth A. J. *Totalitarianism and Democrats : Aspects of Political-Military Relations, 1039-1945*. Comparative Strategy. 1989. № 8.
7. Hendrickson D. *Reforming Defense. The State of American Civil-Military Relations*. Baltimore : Johns Hopkins University Press, 1988.

УДК 327 (569.4–076)

Гуцало С.Є.

ПРОБЛЕМА ЄРУСАЛИМА В БЛИЗЬКОСХІДНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ

У статті досліджується місце і різні аспекти проблеми Єрусалима в контексті близькосхідного врегулювання.

Ключові слова: *проблема Єрусалима, конфесійно-етнічний вимір, близькосхідне врегулювання.*

Gutsalo S. The Jerusalem Problem in the Middle East International Relations.

The article researches place and different aspects of Jerusalem problem in the context of Middle East adjustment.

Keywords: *Jerusalem problem, confessional and ethnic dimension, Middle East settlement adjustment.*

Проблема Єрусалима, що періодично загострюється, сягає своїм корінням в глибоке минуле. Вона має важливе значення для всіх ісламських, християнських країн, а також для Ізраїлю. За картою ООН 1948–49 рр. в місті Єрусалимі розміщено 30 Святих Місць. Особливий статус зазначених територій уперше було закріплено особливим статутом в Османській імперії ще у 1757 р. [1]. Враховуючи унікальну роль цього міста в історії людської цивілізації, в становленні трьох світових монотеїстичних релігій, можна зробити висновок, що будь-які спроби близькосхідного врегулювання включатимуть спеціальні переговори про статус Єрусалима, або його Старого Міста – Східного Єрусалима.

Специфіка ставлення арабських країн до даної проблеми пояснюється значною мірою роллю ісламу в Арабському світі [2]. Мусульманська релігія тут набагато сильніша, ніж іудаїзм в Ізраїлі, чи християнство в Європі. Мусульманські богослови в більшості арабських країн фактично інтегровані в систему політичної влади, що найяскравіше виражене в монархічних країнах, де королі, еміри, султани є фактично також і духовними лідерами своїх співвітчизників.

Ідея особливої ролі арабів у боротьбі всіх мусульман за збереження святинь ісламу має глибокі історичні й ідеологічні корені. Вона притаманна всім без винятку філософсько-політичним концепціям, починаючи з першої подібної течії – ваххабізму [3], який виникнув на території нинішньої Саудівської Аравії ще у XVIII ст. Оскільки важливість визволення Єрусалима від “невірних” диктувалася націоналістичними, панарабськими і різноманітними панісламістськими течіями, особливо після розпаду Османської імперії та ліквідації релігійного інституту халіфату в Туреччині (1924 р.), то ніби цілком закономірним у мусульманському світі (дар-уль-іслам) ставало те, що політичний контроль над Святим Містом повинні здійснювати представники арабської общини народів (джаміа арабійя) [4, 5]. Це, се-

ред інших причин, й призвело після першої арабо-ізраїльської війни 1948 р. до захоплення Східного Єрусалима йорданцями.

Особливий інтерес до Єрусалима традиційно виявляють арабські монархічні режими, передусім, саме Саудівська Аравія та Йорданія, оскільки на території першої з них розташовані головні мусульманські святині – в містах Мекка та Медіна, й це відіграє вирішальну роль у політичній та ідеологічній боротьбі за провідні ідеологічні позиції в мусульманському і Арабському світі. Саме тому в політиці Саудівської Аравії велике місце посідає проблема Єрусалима, адже в його східній частині (Старе Місто, або Східний Єрусалим) зберігаються визначні пам'ятки ісламу, включаючи дві мечеті – “Аль-Акса” і Омара, що є святими для мусульман усього світу, і паломництво до яких за важливістю поступається лише хаджу в Мекку і Медіну. Згідно коранічної легенди, саме з Єрусалима пророк Мухаммед здійснив мандрівку на сьомі небеса, де зустрівся з Аллахом. Саме на тому місці, де зупинявся кінь Мухаммеда перед мандрівкою пророка на небеса, і споруджено мечеть “Аль-Акса”.

Оскільки династія Саудидів є хранителькою основних мусульманських святинь у Мецці та Медіні, вона розуміє, що повинна відстоювати й третю мусульманську святиню – мечеть “Аль-Акса” та загалом Східний Єрусалим. Тому саудівське керівництво в боротьбі за врегулювання на Близькому Сході завжди проводило ідею звільнення Східного Єрусалима від ізраїльтян.

Неабиякий тиск на позицію практично всіх арабських країн у даному питанні справляють внутрішні фактори. Так, в усіх згаданих країнах є сильними різноманітні фундаменталістські організації на кшталт “братів-мусульман”, які у відстоюванні багатьох цінностей ісламу займають крайні антисекюляристські, й подекуди ірраціональні, радикальні навіть з точки зору більшості мусульман, позиції [6]. Ці течії посилювалися після 1967 р. (тобто після втрати арабами Східного Єрусалима внаслідок Шестиденної війни) та після іранської революції 1979 р. (першого успіху фундаменталістів у національному масштабі).

Особливо наполегливо за звільнення Старого Міста виступав саудівський король Фейсал. У серпні 1969 р. він вперше закликав арабів

до “джихаду” – за звільнення мусульманських святинь від іновірців. Приводом для його заклику став підпал невідомими мечеті “Аль-Акса”. Природно, відповідальність за пожежу в очах арабів ніс Ізраїль, який контролював Єрусалим. Можна, звичайно, погодитися з думкою ряду дослідників, що джихад – це насамперед боротьба за здобуття святих цінностей ісламу засобами мобілізації передусім моральних і духовних зусиль, а не фізичних чи матеріальних проявів цієї боротьби [7].

Проте заклик саудівського короля залишився фактично безрезультатним. Основною метою саудівців у той час було протиставити рух ісламської солідарності рухові арабської єдності, керівна роль у якому належала видатному єгипетському президентові Гамаль Абдель Насеру. Тоді династія Саудидів могла знайти реальну підтримку лише у двох арабських монархів – йорданського короля Хусейна Бен Талала і марокканського короля Хасана II, причому в питанні конкретних шляхів звільнення Єрусалима Фейсал міг розраховувати лише на короля Хусейна. Але останній вважав, що треба добиватися звільнення Єрусалима лише для того, щоб знову, як і в 1948 р., включити його до складу Йорданського королівства.

Після утворення Держави Ізраїль віхами в історії міста були наступні акції: фактична анексія західної частини міста Ізраїлем під час першої арабо-ізраїльської війни. За її наслідками 22 листопада 1949 р. М.Бегіном внесено пропозицію про перетворення Єрусалима в столицю Ізраїлю. Фактично, Західний Єрусалим проголошено столицею 23 січня 1950 р., незважаючи на протести керівних органів ООН. У реальному житті до 1953 р. всі ізраїльські міністерства, крім міністерства оборони, переведено з Тель-Авіва до Єрусалима.

Після пожежі 21 серпня 1969 р. в третій за значенням мусульманській мечеті “Аль-Акса” у вересні того ж року в Рабаті відбулася перша конференція представників усіх мусульманських країн. У новоствореній Організації Ісламська Конференція (ОІК) було поставлене питання про повернення міста під арабський суверенітет (теза Саудівської Аравії, що є однією з умов політичного врегулювання з Ізраїлем). Оскільки проблема Єрусалима виходить за межі інтересів Ліги арабських держав і торкається всіх мусульман, постановка цьо-

го питання на загально-мусульманському форумі мала прямий смисл, оскільки у своїх подальших діях арабські країни дістали можливість опертися на широку ісламську солідарність.

Настрої в Арабському світі з цього питання такі різкі, що навіть президент АРС А.Садат не міг з ними не рахуватися.

Найважливішою спільною акцією ЛАД і ОІК кінця 1970-х років слід вважати боротьбу за переведення з Єрусалима до Тель-Авіва посольств тих країн, що підтримували дипломатичні зв'язки з Ізраїлем. Для координації спільних дій на 10-й конференції міністрів закордонних справ ОІК у Фесі (9 травня 1979 р.) був створений спеціальний комітет з питань Єрусалима у складі 15 держав-членів. Комітет очолював король Марокко Хасан II. На тій же конференції Єгипет було виключено зі складу ОІК за пропозицією Сирії. Дана конференція, як і наступна сесія Ради ЛАД у Тунісі (28–29 червня 1979 р.), заявили, що проти країн, які відкрили свої посольства в Єрусалимі, будуть застосовані різнобічні санкції. Ця заява зупинила, зокрема, переведення канадського посольства з Тель-Авіва до Єрусалима. Вісім країн повернули свої посольства назад до Тель-Авіва. Із європейських країн одразу цього не зробили лише Нідерланди. Усього ж кількість іноземних місій у місті-святині на рівні посольств скоротилося з 21 до 13. Станом на сьогодні у передмістях Єрусалиму діють лише посольства Болівії та Парагваю.

Наприкінці червня 1980 р. Ізраїль прийняв рішення про остаточну анексію Єрусалима. 1 серпня 1980 р. весь Єрусалим у законодавчому порядку був проголошений “вічною і неподільною” столицею Ізраїлю. Рада Безпеки ООН, скликана за проханням мусульманських країн, засудила вказане рішення уряду й керівництва Ізраїлю (резолюції РБ ООН № 476 від 30 червня 1980 р. та 478 від 20 серпня 1980 р.), що засуджували дії ізраїльтян.

На початку липня 1980 р. в Аммані відбулася нарада міністрів закордонних справ мусульманських країн, де було ухвалено резолюцію щодо бойкоту країн, котрі підтримають рішення Ізраїлю про перетворення Єрусалима на свою столицю. Учасники наради надіслали офіційний протест США у зв'язку зі схваленням ними політики Ізраїлю.

Всі описані події змусили Ер-Ріяд знову поставити питання про “джихад” за Східний Єрусалим. Цього разу (13 серпня 1980 р.), тобто в день закінчення посту в місяць рамадан, до джихаду закликав арабів наслідний принц Фахд.

Загальноарабський форум ЛАД в Аммані (листопад 1980 р.) підтримав зусилля Комітету з питань Єрусалима в боротьбі за посольства в місті. Реакція Арабського світу на заклик до “джихаду” була далеко не однозначною. Як підкреслив король Хусейн, котрий підтримав цей заклик, зовсім не обов’язково мала розпочатися “гаряча” війна проти Ізраїлю із застосуванням бойової техніки. Інші арабські керівники також розцінили заклик до “джихаду” як один із способів добитися звільнення Єрусалима, не починаючи воєнних дій. Прогресивні кола арабських країн вважали найдоцільнішим способом вирішення проблеми звільнення мусульманських святинь, застосовуючи, як і в 1973 р., нафтові санкції.

У січні 1981 р. – цього разу на конференції мусульманських країн на високому рівні, що відбулася в Ет-Таїфі (Саудівська Аравія) – королем Халедом заклик до “джихаду” було проголошено втретє.

Україна як європейська країна, що обрала орієнтиром європейську інтеграцію, в своїй близькосхідній політиці в цілому і щодо врегулювання палестино-ізраїльського конфлікту має дотримуватися європейської платформи з цього комплексу питань, що дозволить нашій країні зіграти свою позитивну роль в тимчасовому вирішенні чи остаточному врегулюванні палестино-ізраїльських протиріч у форматі двох держав.

Без розмежування політико-адміністративної і конфесійної складових проблеми Єрусалима та їхнього договірного оформлення за можливої підтримки ООН, ЄС, Ради співробітництва арабських держав Перської (Арабської) затоки або Ліги арабських держав загальне вирішення зазначеної проблеми у її нинішньому форматі в осяжній перспективі здається малоімовірним. В той же час, створення надійної і широкої інфраструктури регіонального миру, як і належне врахування відповідних духовних запитів християн, мусульман та іудеїв усього світу передбачають справедливе вирішення конфесійної складової “єрусалимської проблеми” як самостійного чинника [22 – 24].

Джерела та література:

1. Иерусалим – 3000 years anniversary edition. Herzlia: Palphot LTD, б.г. 72 с.
2. Гура В. К. Про деякі проблеми визначення стратегій розвитку країн Арабського Сходу. *Збірник наукових праць*. Відповідальний редактор Новицький В.С. К.: Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України. 2004. Вип.40. 243 с. [С. 58–59].
3. Esposito J.L. *Islam and Politics*. L. Syracuse, N.Y.: Syracuse University Press, 1987. 247 p. [P. 34, 62].
4. Azzam A.A. *La Ligue Arabe et l'unité mondiale*. Ed. Abdel Malek, *La pensee politique arabe contemporaine*. P.: Editions du Seuil. 1980. 384 p. [P. 124].
5. Sardar Z. *Islamic Futures: The Shape of Ideas to Come*. L., N.Y.: Mansel Publishing LTD. 1985. 367 p. [P. 50 – 51].
6. Игнатенко А.А. *Халифы без халифата*. М.: Наука, Гл. ред. восточной литературы. 1988. 200 с. [С. 10].
7. Медведко Л.И., Германович А.В. *Именем Аллаха. Политизация ислама и исламизация политики*. М. : Прогресс, 1988. 205 с. [С. 13].
8. Kollek T. Jerusalem: Present and Future. *Foreign Affairs*. Summer 1981. Vol. 59, No. 5. P. 1044.

УДК 327.5 (94.5)

Погорелова І.С.

ЯДЕРНА ПРОБЛЕМА КОРЕЙСЬКОГО ПІВОСТРОВА: ПІДХОДИ РЕГІОНАЛЬНИХ ДЕРЖАВ

Проаналізовано події на Корейському півострові у контексті висвітлення безпекових інтересів та політики ключових регіональних держав Північно-Східної Азії щодо врегулювання північнокорейської ядерно-ракетної проблеми.

Ключові слова: Корейський півострів, ядерна проблема, безпека, США, Китай, Японія, Росія.

*Pohorielova I. Nuclear Problem of the Korean Peninsula:
Approaches of Regional States.*